

Scénář ke screencastu 5HD200 – Německo

Dnes se podíváme podrobněji na politický vývoj v Německu v době Velké hospodářské krize a na to, jak v tomto období posilovalo postavení nacistické strany NSDAP v čele s Adolfem Hitlerem. Na přednášce věnované fašistické Itálii a nacistickému Německu se nástupu nacistického režimu stručně zabýváme, ale daleko větší pozornost věnujeme hospodářskému vývoji a hospodářské politice po nástupu nacistů k moci. Pro pochopení tohoto režimu je však neméně důležité vědět, v jakých podmínkách se k moci dostal.

Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, tedy NSDAP vznikla už po první světové válce a krátce po jejím vzniku se do čela strany dostal Adolf Hitler. Poprvé se nacisté pokusili získat moc už v roce 1923 při mnichovském, někdy také zvaném pivním, puči. Tento pokus byl však neúspěšný a vedl mimo jiné k zatčení Adolfa Hitlera a jeho následnému věznění. Německo, které v první polovině 20. let prošlo značnými hospodářskými problémy v čele s hyperinflací vrcholící v roce 1923, ve druhé polovině 20. let zažívalo poměrný klid. Volební výsledky NSDAP v tomto období nebyly nijak závrtné, vyšší byly v první polovině 20. let, právě v období hospodářských problémů, jak můžete vidět na slidu, v roce 1928 však nacisté získali ve volbách do Říšského sněmu jen 2,6 % hlasů. Změna ale nastala s vypuknutím Velké hospodářské krize. Už v březnu 1930 odstoupil v souvislosti s krizí a neshodami v rámci koalice sociálně-demokratický kancléř Hermann Müller. Novým kancléřem se stal představitel katolické strany Centrum Heinrich Brüning, jehož pojily dobré vztahy s tehdejším německým prezidentem Paulem von Hindenburgem, a který začal okamžitě prosazovat razantní deflační politiku i bez podpory parlamentů, který byl rozpuštěn. Následující volby v září 1930 pak ukázaly, jak silně narostla za relativně krátkou dobu podpora krajní pravice i levice. NSDAP získala ve volbách přes 18 % hlasů, což znamenalo 107 mandátů z celkových necelých 580. Oproti posledním volbám z roku 1928 tak NSDAP narostla podpora o více než 15 % a stala se tak druhou nejsilnější stranou v Říšském sněmu. Nárůst zaznamenala i komunistická strana, která získala přes 13 % hlasů a 77 mandátů. Nejsilnější však zatím zůstávala sociálně-demokratická strana udržující spolupráci s dalšími spíše středovými stranami, mimo jiné katolickým Centrem, ze kterého pocházel kancléř Brüning, který tak i dále zůstával v této funkci. Odpor proti Brüningově vládě však rostl. V říjnu 1931 požadovala nacionalisticky zaměřená opozice odstoupení vlády, vypsání nových voleb a prosazení některých pro ně důležitých bodů jako zrušení Versailleské mírové smlouvy, zastavení placení reparací nebo možnost zbrojit. Brüningova pozice navíc postupně slábla – vládl pomocí nouzových dekretů za pomoci prezidenta Hindenburga, které umožňovaly obejít v určených případech parlamentní schválení.

Rok 1932 se ukázal jako kritický. Hospodářská situace v Německu se dále zhoršovala, velmi rychle narůstala nezaměstnanost – kolem poloviny roku 1932 se pohybovala už okolo 20 % a ani na tomto čísle se nezastavila. V této atmosféře proběhly na jaře 1932 prezidentské volby, ve kterých sice opět zvítězil dosavadní prezident Hindenburg, ale Hitler jako další z kandidátů zaznamenal rovněž velký úspěch, podpořený masivní kampaní z jeho strany – v prvním kole získal lehce přes 30 % hlasů oproti necelým 50 % Hindenburga, ve druhém kole už to bylo téměř 37 % hlasů. Ani Hindenburgovo vítězství však nezajistilo politickou stabilitu. Jeho vztahy s kancléřem Brüningem se totiž postupně zhoršovaly – neshodli se v některých otázkách zemědělské politiky a postupně ani v celkovém směřování Brüningovy vlády, přitom Hindenburgův podpis na nouzových dekretech pro něj byl nezbytný. V květnu 1932 tak nakonec Heinrich Brüning podal demisi. Sestavením nové vlády pověřil prezident Hindenburg Franze von Papena, představitele katolického Centra, které ale s jeho jmenováním nesouhlasilo, a tak působil jako nezávislý. Franz von Papen nechal v červnu 1932 vypsat nové volby do říšského sněmu, které proběhly v červenci 1932, a ve kterých NSDAP jednoznačně zvítězila. Získala téměř 37,5 % hlasů a 230 mandátů, nezískala však většinu tak, aby mohla vládnout sama. Jako vítěz voleb předložil Hitler své požadavky na úřady, nicméně tyto jeho požadavky byly odmítnuty. Franz von Papen nadále vládl jako kancléř za pomoci nouzových dekretů, ale nepodpoření ze strany parlamentu vyústilo v opětovné rozpuštění sněmu na podzim 1932 a vypsaní nových voleb, tentokrát na listopad téhož roku. Listopadové volby opět potvrdily vítězství NSDAP, byť znamenaly určitou ztrátu – NSDAP získala přes 33 % hlasů oproti téměř 37,5 % o čtyři měsíce dříve. V této situaci dosavadní kancléř Franz von Papen podal demisi a v pozici kancléře ho nahradil generál Kurt von Schleicher, který se pokusil sestavit vládu a získat podporu různých křídel, ale nebyl úspěšný, ztratil navíc i podporu prezidenta Hindenburga a 28. ledna 1933 nakonec podal rovněž demisi. Prezident Hindenburg tak po selhání různých pokusů, jak udržet Hitlera stranou tohoto postu, nakonec 30. ledna 1933 jmenoval Hitlera říšským kancléřem, byť jeho plány i plány dosavadních vládnoucích stran počítaly s dočasností tohoto řešení. Hitler však v nové funkci neváhal a začal okamžitě likvidovat jakoukoliv opozici. Po požáru Říšského sněmu v únoru 1933, ze kterého Hitler obvinil komunisty, byla nouzovým dekretem podepsaným prezidentem Hindenburgem omezena některá ústavní práva jako svoboda projevu či právo na shromažďování. Nové volby do Říšského sněmu na začátku března 1933 znamenaly pro Hitlera získání většiny v parlamentu, ale pouze díky koalici s Německou národně lidovou stranou a nestraníky. Převaze napomohlo také anulování komunistických mandátů. Přesto si Hitler svou moc pojistil ještě jedním způsobem – za vyhrocených podmínek prosadil tzv. zmocňovací zákon, který umožnil jeho

Scénář ke screencastu 5HD200 – Německo

vládě přijímat zákony bez schválení parlamentem. Poté už jen následovalo upevňování moci a další likvidaci opozice různými formami, připomeňme například noc dlouhých nožů, během které byla cílem likvidace odporu také mezi samotnými nacisty. Po smrti prezidenta Hindenburga v srpnu 1934 pak Hitler převzal i jeho pravomoci. V relativně krátké době tak Hitler získal veškerou moc a mohl začít prosazovat svou politiku ústící v katastrofu druhé světové války.